

FRA OPIUMSKRIG TIL BOKSEROPSTAND

KEJSERRIGET I OPLØSNING 1840-1900

Nogle historikere har inddelt forholdet mellem Kina og de europæiske stormagter i perioden 1840 til Første Verdenskrigs udbrud i 1914 i tre faser, som meget malende karakteriserer, hvordan stormagterne satte sig på Kina:

1840-1870	karakteriseres, som perioden, hvor man <i>forcerede døren</i>
1870-1895	omtales som perioden, hvor man <i>skrællede løget</i>
1898-1914	kaldes perioden, hvor man <i>parterede melonen</i>

I den første periode holdt det hårdt, før den selvbevidste og træge kejserlige administration måtte indse, at europæerne ikke alene var kommet for at blive, men at de havde magt, som de havde agt.

Men der måtte to krige, omfattende sanktioner og store indre oprør til for at skabe de politiske og økonomiske forhold, der tilfredsstillede de europæiske magter og deres produktionsapparater m.m.

“DØREN FORCERES” 1840-1870

KINA TVANGSÅBNES: OPTAKTEN

Kinas moderne historie begynder i 1840 med Opiumskrigen. Kina er den største og længst varende sammenhængende kulturelle og politiske enhed i historien. Allerede omkring 1500 år f. Kr. træder Kina ud af forhistoriens skygge, og konturerne af en stor, stærk enhedsstat træder tydeligt frem.

Det Kina, som europæerne mødte, var et umådelig stort land, som på alle måder var anderledes. Det var et classesamfund, hvor en lille godsejerklasse sad på den økonomiske og politiske magt i provinserne, mens den centrale politiske magt var koncentreret omkring kejserens embedsmænd (mandariner). Disse embedsmænd blev rekrutteret gennem et avanceret, trinvis organiseret eksamenssystem. Der blev lagt vægt på studier af Konfuzius og andre kinesiske klassikere. Konfuzius var en filosof (551-479 f. Kr.), der udviklede en strengt hierarkisk og patriarkalsk idé om, hvordan samfundet bedst burde indrettes, således at samfundet kunne forbedres ved en moralsk opdragelse af mennesket. Kejseren skulle gå i spidsen og vise vejen, og konfuzianisme havde i 2000 år fungeret som statsideologi.

I princippet var eksamenssystemet åbent for alle og gav mulighed for en vis social mobilitet. Men i praksis var det få mindrebemidlede, der havde råd til de omfattende studier, der skulle til, hvis man ville gøre sig håb om at bestå vanskelige eksaminer i omfattende udenadslære.

Kejserkulten var guddommeliggjort, og kun få havde adgang til kejseren i Den forbudte By. Men kejserens kontakt med de højere, navnlig buddhistiske magter blev opfattet for vigtig for harmoni mellem himmel og jord.

Kina var så stort, at alle randområderne var nødt til at forholde sig respektfuldt til "Riget i Midten" og dets kejser, "Himlens søn", så længe han havde "Himlens Mandat". I den kinesiske selvforståelse var Kina en universel magt, der ikke tålte sammenligning med andre riger. Og moderne økonomer regner med, at Kina omkring 1820 havde verdens største økonomi med over 30% af jordens BNP, uden at det var et resultat af nogen nævneværdig udenrigshandel.

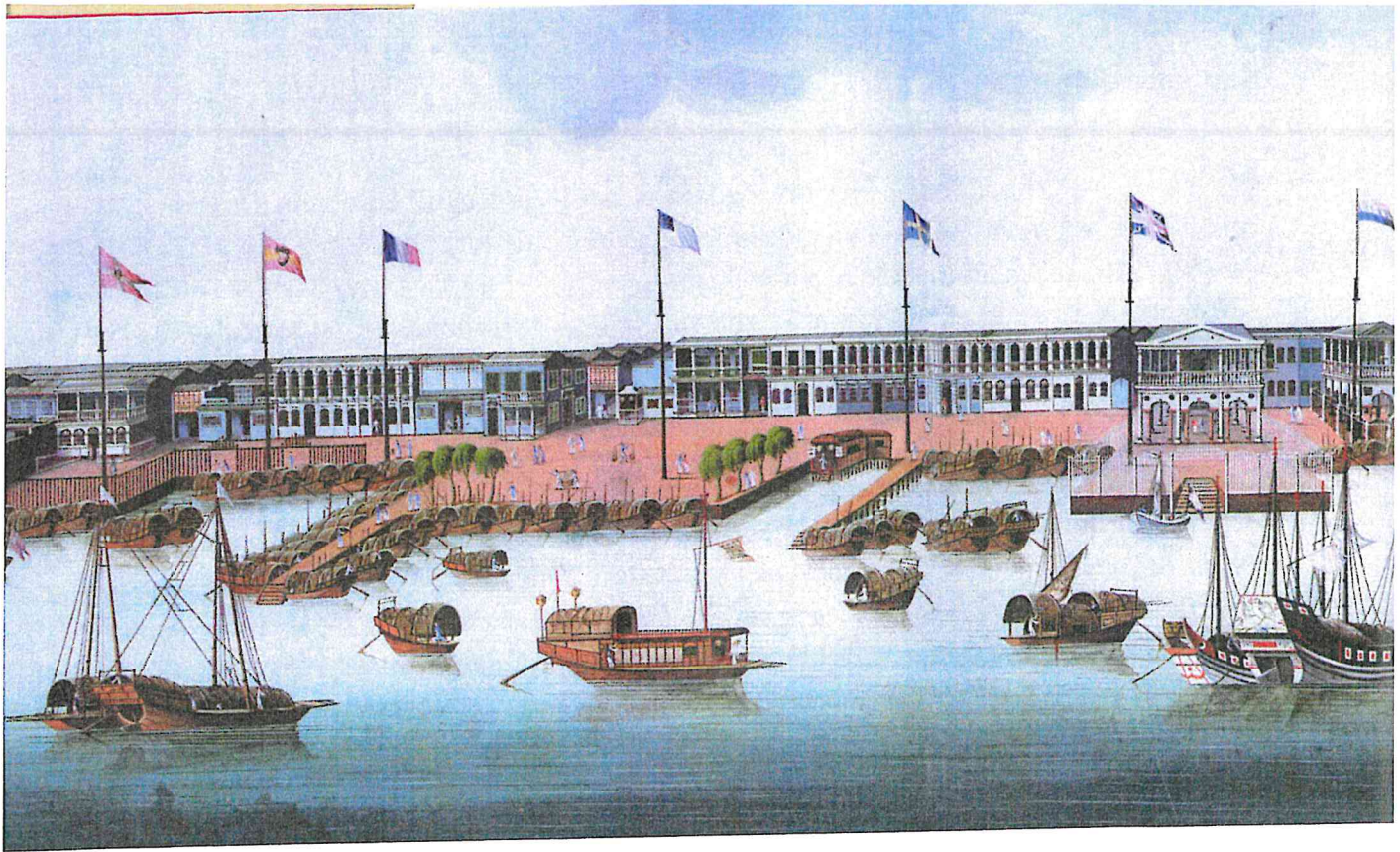
Kina havde i begyndelsen af 1400-tallet sendt store flåder af sted på opdagelsesrejser til det Indiske Ocean og Østafrika. En engelsk forfatter mener endda, at kineserne på disse rejser kortlagde det meste af kloden og indirekte skabte de kartografiske forudsætninger for portugisernes og spaniernes opdagelsesrejser. Men kineserne, som tidlige havde haft en blomstrende udenrigshandel på Sydøstasien, valgte af uforklarlige årsager at stoppe ekspeditionerne og at isolere sig om deres egen overlegne kultur.

Enhver kontakt med fremmede magter frem til 1842 foregik helt på kinesernes præmisser, og de fremmede måtte underkaste sig kejseren i kow tow stilling (hvor man liggende udstrakt berører jorden med panden) og betale afgifter for beskyttelse og for at få lov til at handle med Kina. Og Kina var utvivlsomt den vestlige verden kulturelt og teknologisk overlegen på alle måder, indtil renæssancen, oplysningstiden og den industrielle revolution medførte, at de nordvesteuropæiske lande i perioden 1500-1800 overhalede alt og alle økonomisk og teknologisk.

Den eneste udenrigspolitiske trussel mod Kina kom fra nord, hvorfra mongolske folkeslag flere gange havde løbet Kina over ende. Kina havde forsøgt at imødegå denne historiske trussel ved at bygge Den Kinesiske Mur. Men Kina måtte i 1689 og 1727 indgå traktater med det ekspanderende Rusland for at regulere grænsespørgsmål og handel. Traktaterne med Rusland var de første brud på den kinesiske opfattelse af, at der i udenrigspolitiske spørgsmål ikke var tale om forhandling mellem to ligeberettigede parter. Men det var en undtagelse.

Allerede i midten af 1500-tallet var portugiserne kommet til Kina og havde efter konfrontationer måttet acceptere kun at handle fra Macao i det sydlige Kina. I 1600-tallet begyndte først hollænderne og derefter englænderne at interessere sig for handlen på Kina. I begyndelsen var det silke og porcelæn, europæerne efterspurgte. Men en vareprøve på et kilo te, der ankom til London i 1664, ændrede handelsmønstret. I 1720'erne importerede englænderne ca. 200.000 kilo te, og omkring 1800 var importen på omkring 12 millioner kilo årligt.

Men englænderne og andre europæiske magter måtte affinde sig med, at betingelserne for handel var anderledes reguleret end andre steder i Den Nye Verden. Kineserne tillod kun de udenlandske købmænd at handle på én kinesisk havn, nemlig Guangzhou (Canton). Og de måtte kun opholde sig uden for byen i nogle små områder, mens de ventede på, at formalia blev ordnet af de kinesiske købmænd, der havde monopol på handlen med udlændingene. Når handelsperioden var udløbet måtte købmændene sejle bort eller tage til det portugisiske Macao.

PEACE AND FRIENDSHIP

De 13 handelsstationer i Guanzhou ca. 1790. Til venstre ses den danske, hvor Dansk-asiatisk Kompagni havde til huse.

Den store import af kinesisk te, som den engelske regering (hjemme) tjente godt på ved told, blev efterhånden en problematisk forretning set med engelske øjne. Handelsbalancen var i den grad i Kinas favør, da kineserne var selvforsynende og ikke havde interesse i de varer, som englænderne kunne tilbyde. Den enorme import af te måtte derfor betales i hård valuta, dvs. sølv. Dette forhold var utilfredsstillende for England, som allerede i slutningen af 1700-tallet sendte delegationer af sted til Kina for at få åbnet flere havne for handlen og for at få repræsentation i hovedstaden Beijing. De selvbevidste engelske forhandlere havde det vanskeligt med kow tow ceremonien over for kejseren, og de fik at vide, at Kina ikke var interesseret i de engelske varer. Kina havde ikke interesse i at åbne flere havne for handlen, og der kunne slet ikke være tale om en engelsk repræsentation i kejserbyen.

KINESERIER

- ♦ Danmark kom relativt sent på banen i forhold til handlen på Kina, men i 1722 returnerede skibet "Cronprintz Christian" fra en vellykket rejse til Canton (Guangzhou). Rejsen var så indbringende, at det gav anledning til oprettelse af et kongeligt Dansk asiatisk Kompagni. Danmark fik også et "faktorie" ved siden af de andre udenlandske staters små begrænsede områder udenfor Guanzhou, hvorfra man, isoleret fra det kinesiske samfund, kunne drive sin handel.
- ♦ Navnet Kina stammer efter al sandsynlighed fra det engelske "china", der betyder porcelæn. Det papirtynde kinesiske porcelæn fascinerede europæerne, som importerede det i store mængder, da man ikke var i stand til at fremstille nogen lignende i Europa. På samme måde begejstrede de kinesiske lakarbejder europæerne, som dels importerede og dels kopierede dem. Endvidere startede en betydelig import af sort te fra det sydlige Kina.

- ♦ Allerede i 1600-tallet er Kina, kinesisk og/eller kinesisk inspireret kunst på mode hos adelen i Europa, og fra 1700-tallet er Danmark med på bølgen. På Gammel Estrup herregård kan man endnu se kopierede kinesiske tapeter, der blev anskaffet i 1720'erne. I slutningen af 1700-tallet kom kinesiske lysthuse til havebrug på mode, og her kunne man, siddende i kinesiske lakmøbler, omgivet af kinesisk kunst, drikke kinesisk te af kinesisk porcelæn. Man kan endnu se et kinesisk lysthus i Frederiksborg Have og på Nationalmuseet i Brede.
- ♦ Pantominateateret i Tivoli er kinesiske inspireret, og det hedder sig, at H.C. Andersen her blev inspireret til sit eventyr om Nattergalen og kejseren af Kina. I Tivoli opførte man senere Det kinesiske Tårn, så Kina blev, var og er fascinerende.

KINESISK CHATOL

Billeder på kinesiske møbler var med til forme europæernes forestillinger om livet i det fjerne Kina

OPIUMSKRIGEN OG NANJING-TRAKTATEN

Men mod slutningen af 1700-tallet havde englænderne imidlertid forfinet en vare, som der var en stigende efterspørgsel på i Kina, nemlig opium. Opium havde længe været kendt i Kina til begrænset medicinsk brug, men i takt med at tobaksrygning blev introduceret i Kina i 1700-tallet, blev brugen af opium også mere almindelig. I begyndelsen var det primært visse grupper inden for den kinesiske overklasse, der brugte opium. Denne øverste embedsmandsklasse blev, for at undgå korruption, flyttet rundt i riget hvert tredje år, og kendskabet til opium bredte sig ad denne kanal. Men i takt med at importen af opium steg, faldt prisen, og opiums(mis)bruget bredte sig til næsten alle befolkningsgrupper. Den kinesiske regering blev dog først for alvor nervøs for konsekvenserne, da opiumsrygning blev almindelig blandt kejserrigets soldater. Den kinesiske politik over for opiumimport og -forbrug var fra begyndelsen restriktiv. Handel med og indtagelse af opium blev i flere omgang forbudt, uden at dette havde nogen effekt, og importen og forbruget af opium var støt stigende.

BRITISK SALG AF OPIUM TIL KINA:

1729	200 kasser	1810	4968 kasser
1750	600 kasser	1816	5106 kasser
1773	1000 kasser	1823	7082 kasser
1790	4054 kasser	1826	13131 kasser
1800	4570 kasser	1832	23570 kasser

Hver kasse indeholdt mellem 65 og 80 kg opium. Og selv om priserne svingede meget afhængig af, hvor hårdt den kinesiske administrationen bekæmpede importen, blev der tale om en meget lukrativ forretning, som tilsyneladende var umulig at stoppe. Der er stor uenighed om, hvor stor en del af den kinesiske befolkning, der var afhængig af opium i en eller anden udstrækning. Nogle historikere mener, at importen omkring 1820 var nok til at opretholde vanen hos ca. 1 million afhængige. Andre hævder, at ca. 2 millioner kinesiske mænd var afhængige omkring 1840. Det lyder egentlig ikke af mange ud af en befolkning på over 300 millioner. Men det kinesiske indenrigsministerium skønnede omkring 1830, at ca. 70 procent af de kinesiske soldater var afhængige af opium. Andre kilder hævder, at ca. 70 procent af mændene og 30 procent af kvinderne blev afhængige af opium, efter at Opiumskrigen fjernede alle restriktioner for import og handel.

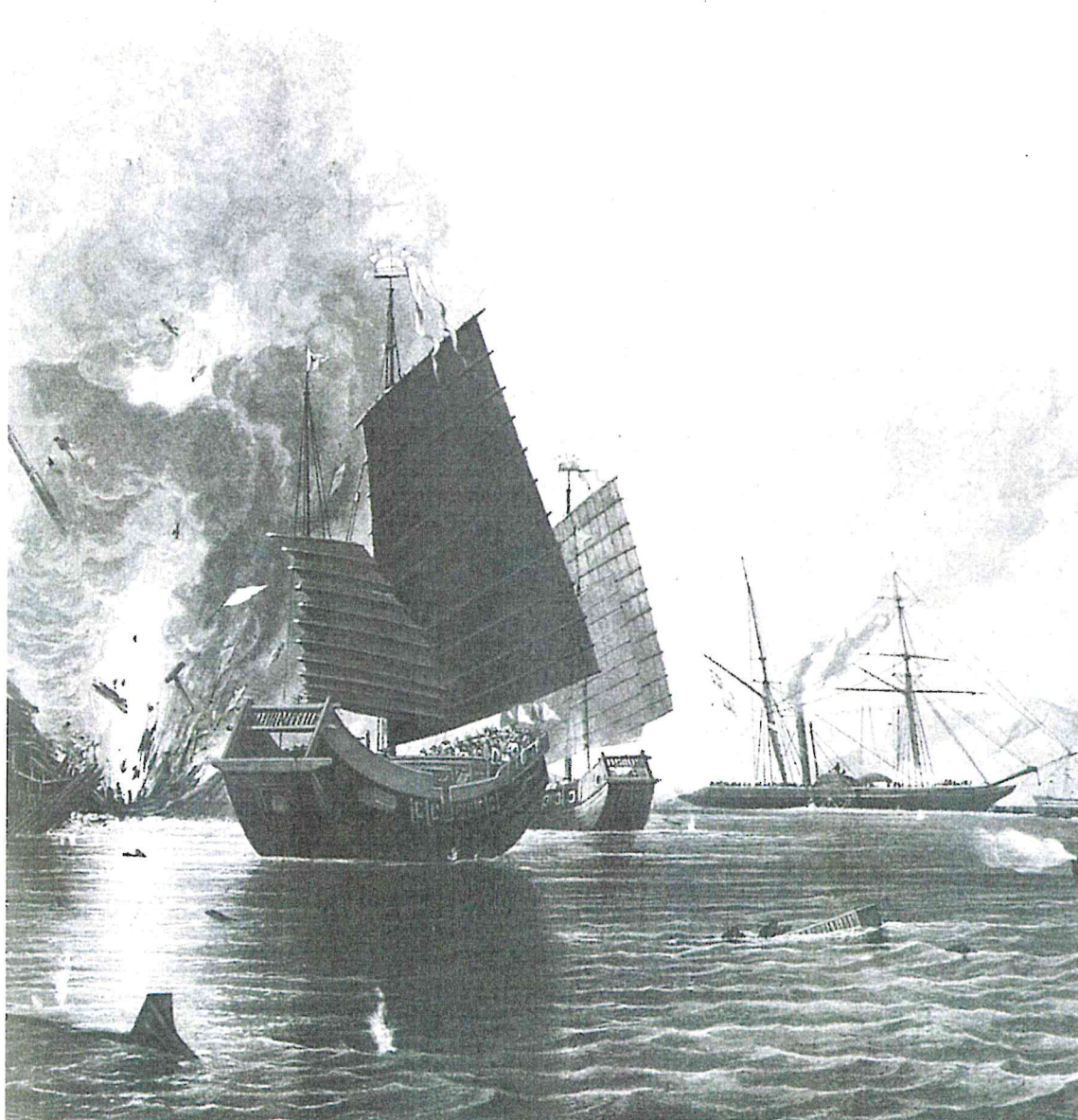
Opiumsmisbrug blev ved at plage Kina, indtil Mao Zedongs og kommunisternes magtovertagelse i 1949. På det tidspunkt skønnedes det, at ca. 70 millioner ud af en befolkning på 550 millioner var afhængige af opium. Som følge af en meget kontant politik over for sælgere og brugere lykkedes det at komme forbruget af opium til livs, og i 1960 kunne Mao erklære, at Kina var fri for opium.

Handlen med opium vendte handelsbalancen i engelsk favør, og sølvstrømmen kom til at gå den anden vej: ud af Kina. Englænderne havde fra midten af 1700-tallet kontrol med langt den største del af Indien, og hvor der var klimatiske betingelser, satte englænderne dyrkningen af opiumsvalmuen i system. Det engelske handelsselskab East Indian Compagny, EIC, forestod produktionen, men solgte produktet til private købmænd, der fragtede det til Kina, ofte på EIC's skibe. Her blev opiumet solgt til kinesiske mellemhandlere, som distribuerede ind i landet. I 1834 blev EIC's monopol på handlen på Kina givet fri, og importen af opium steg yderligere.

BAGGRUNDEN FOR OG FORLØBET AF DEN FØRSTE OPIUMSKRIG 1839-1842

Handlen med opium synes ikke til at stoppe, men imidlertid besluttede kejseren i 1839 at sende en hård hund af en mandarin med udstrakte fuldmagter til Guangzhou for én gang for alle at stoppe importen af, handlen med og forbruget af opium. Denne embedsmand forlangte, at englænderne skulle udlevere den opium, de havde på lager, og da de nægtede dette, lod han den lille engelske koloni i factorierne uden for Guangzhou belejre og afskar deres forsyninger. På grund af den kinesiske uforsonlighed i spørgsmålet gav den øverste engelske embedsmand sig og forlangte, at de engelske købmænd skulle overlade deres lagre af opium til kineserne. De private købmænd brokkede sig, men da kineserne truede med at forbyde enhver engelsk handel med Kina, gav de sig, da der også var købmænd

imellem, som ikke handlede med opium. Lagrene af opium blev overgivet til de kinesiske myndigheder, og et kvantum, der svarede til et års import, blev konfiskeret. Imidlertid havde den øverste engelske embedsmand måttet garantere de private købmænd, at den engelske regering ville erstatte dem tabet. Så da informationerne om episoden i Guangzhou nåede London, var klokken faldet i slag for den uundgåelige konfrontation mellem "Riget i Midten" og verdens daværende førende supermagt. England sendte krigsskibe til Kina, og da den europæiske militære teknologi var stærkt overlegen, lykkedes det englænderne uden tab at bringe kineserne til forhandlingsbordet.

OPIUMSKRIGEN

Den pansrede hjuldamper, med det skæbnesvangre navn "Nemesis", gjorde det på distancen med lethed af med de kinesiske krigsskibe. Og den var i stand til at trække de store linjeskibe op ad Yangze floden og dermed afskære vigtige kinesiske forsyningslinjer.

I 1842 så den kinesiske regering sig nødsaget til at slutte fred i Nanjing helt på englændernes præmisser. Det blev den første af *de ulige traktater*, som kineserne kalder de påtvungne aftaler mellem Kina og de fremmede magter. Kineserne skulle betale erstatning for det konfiskerede og ødelagte opium. De skulle betale krigsskadeserstatning, og de skulle åbne fire andre havne end Guangzhou for engelsk handel på Kina. De skulle opgive købmændenes monopol på handel med udlandet, og endvidere fik England overladt øen Hong Kong. Kina skulle også anerkende England som en ligeberettiget nation, og England skulle have *ekstraterritorialret* i traktathavnene, dvs. engelske borgere skulle dømmes efter engelsk lov i traktathavnene. Endvidere indførtes den for Kina så fatale *mestbegunstigelsesklausul*, der betød, at et hvilket som helst privilegium, som én udenlandsk magt kunne tiltvinge sig, skulle gælde for alle andre lande. Allerede i 1844 opnåede Frankrig og USA derfor privilegier svarende til de engelske.

De toneangivende stormagter ønskede i frihandlens navn at åbne Kina for deres industriprodukter, og efter Den Anden Opiumskrig 1856-60 udtalte en kinesisk minister til en engelsk embedsmand:

"I er alt for ivrige efter at vække os og sætte os ind på et nyt spor. Det vil lykkes jer, men I vil komme til at fortryde det, for når vi først er vækket og startet ad jeres spor, vil vi drive det vidt og gøre det hurtigt – videre end I tror – meget videre end I vil bryde jer om."

DE STORE OPRØR

Nederlaget i Den Første Opiumskrig var et hårdt slag mod det kinesiske kejserdømme, men de virkelige trusler mod Qing-kejserdømmet kom indefra. Qing-dynastiet havde overtaget magten i Kina i 1644 efter at have sat Ming-dynastiet på porten. Qing-herskerne var ikke han-kinesere, men erobrere fra Manchuriet, og de blev i hele perioden 1644-1911 modarbejdet af hemmelige selskaber, der betragtede manchuerne som fremmede tronranere. De første 150 år havde været dynastiets glansperiode, men fra omkring 1800 førte flere forhold til, at kejserriget vaklede. Kina var på dette tidspunkt tilbagestående i forhold til de europæiske stormagter. Den engelske Lord Macartney, der i 1792 fik foretræde for kejseren, havde ikke held med at etablere diplomatiske forbindelser mellem Kina og England, men han gav efter selv at have gennemrejst Kina dens karakteristiske af kejserdømmet:

"Det kinesiske Rige er et gammelt, brøstfældigt linjeskib, som en række dygtige og årvågne officerer har haft held til at holde flydende i de sidste 150 år, og som blot ved sin størrelse og sit ydre har imponeret naboerne... Det vil komme til at drive om som et vrak og blive slået i stumper og stykker på kysten, og det vil aldrig kunne bygges op igen på den samme køl."

Kina var allerede på dette tidspunkt en befolkningsmæssig gigant, og den generelle befolkningstilvækst, der kan spores i 1700-tallet, gik heller ikke uden om Kina. Folketællinger i tidligere tider er behæftet med fejl, men fra ca. 1750 har man ganske pålidelige tal